

Узагальнена класифікація форм корупції

Критерій	Види корупції	Критерій	Види корупції
За суб'єктом корупційних відносин	<ul style="list-style-type: none"> - Внутрішня (за використання особою влади) - Зовнішня (за надання хабара іншим особам) 	За метою корупції	<ul style="list-style-type: none"> - Прискорювальна (за дію) - Гальмівна (за бездіяльність) - Заради «добрих відносин»
За типом організації	<ul style="list-style-type: none"> - Локальний (разовий) - Стільниковий (сезонний або постійний) 	За інтенсивністю	<ul style="list-style-type: none"> - Пасивна - Активна
За ініціативністю корупційних відносин	<ul style="list-style-type: none"> - Вимагання хабара посадовою особою - Підкуп по ініціативі суб'єктів 	За сферою прояву	<ul style="list-style-type: none"> - Побутова - Ділова - Верховної влади
За рівнем організації	<ul style="list-style-type: none"> - Низова (регіональна) - Середня (муніципальна) - Верхівкова (національна) 	За метою хабарництва	<ul style="list-style-type: none"> - Індивідуальна - Підприємницька - Громадська - Політична - Провладна
За видом корупційних відносин	<ul style="list-style-type: none"> - Тверді (грошовий хабар, товари) - М'які (непотизм, протекціонізм) 	За регулярністю дій	<ul style="list-style-type: none"> - Епізодична - Систематична - Клептократична
За суб'єктом корупційних відносин	<ul style="list-style-type: none"> - Хабарники (держслужбовці, менеджери, політики) - Суб'єкти, що пропонують хабар (громадяни, приватні підприємці, легальні фірми) 	За сферою проведення	<ul style="list-style-type: none"> - Політична - Судова - Економічна - Соціальна - Освітня - Лікарська - Адміністративна
За мірою централізації	<ul style="list-style-type: none"> - Децентралізована (випадкова) - Централізована «знизу до верху» - Централізована «зверху до низу» 	За метою корупції	<ul style="list-style-type: none"> - Збагачення (хабарники) - Прискорення рішень, кар'єрне зростання, лобіювання (суб'єкти, що пропонують хабар)
За формою вигоди	<ul style="list-style-type: none"> - Грошова - Обмін послугами - Інші матеріальні вигоди 	За видом корупційних відносин	<ul style="list-style-type: none"> - Тверді (грошовий хабар, товари) - М'які (непотизм, протекціонізм)
За ініціативністю корупційних відносин	<ul style="list-style-type: none"> - Вимагання хабара - Підкуп за ініціативою суб'єктів 	За рівнем організації	<ul style="list-style-type: none"> - Низинна корупція - Верховинна корупція
За регулярністю дій	<ul style="list-style-type: none"> - Епізодична - Систематична - Клептократична 	За матеріальним рівнем	<ul style="list-style-type: none"> - Вища корупція - Середня корупція - Дрібна корупція

Фактори та чинники виникнення корупції

· Політичні детермінанти

- відсутність реальної політичної волі до боротьби з корупцією;
- відчуження громадян від влади та залежність від чиновників;
- слабкий контроль за посадовими особами, що дозволяє довго зловживати посадою;
- надмірна кількість держслужбовців, що ускладнює ефективний нагляд.

· Економічні детермінанти

- низька заробітна плата службовців;
- економічна нестабільність та інфляція;
- високі податки, що стимулюють ухилення через корупційні схеми;
- наявність заможних осіб та організацій, здатних до підкупу;
- можливість отримання неринкових переваг через корупцію;
- недостатнє фінансування антикорупційної профілактики.

· Правові та правозастосовні детермінанти

- недоліки антикорупційного законодавства;
- наявність у нормах чинників, що сприяють корупції;
- низький рівень розкриття та висока латентність корупційних злочинів;
- м'якість судових вироків;
- складність притягнення до відповідальності.

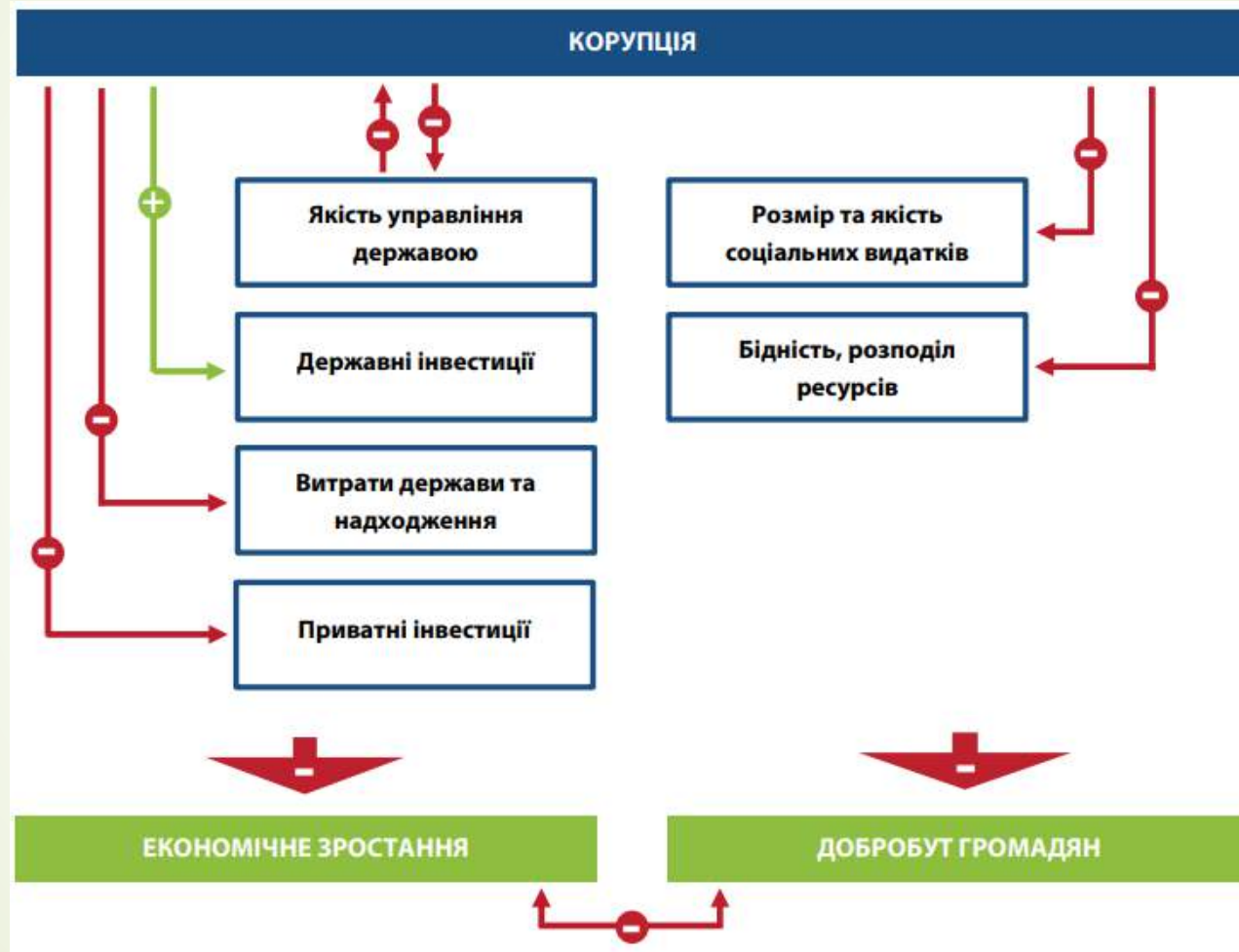
· Моральні та психологічні детермінанти

- спотворена моральна свідомість і прагнення до вигоди будь-якою ціною;
- сприйняття корупції як «нормальної практики»;
- готовність давати хабарі для уникнення відповідальності чи отримання вигод;
- низький рівень правових знань;
- відчуття безкарності;
- традиції корупційної поведінки та конформізм;
- уявлення про державну службу як шлях до особистого збагачення.

· Організаційно-управлінські детермінанти

- низька ефективність профілактики з боку правоохоронних і контрольних органів;
- неякісний кадровий добір;
- слабкий контроль і нагляд з боку вищих органів;
- недостатність достовірної інформації про масштаби та структуру корупції.

Вплив корупції на економічне зростання та добробут громадян

Антикорупційний механізм та його складові

- ▶ **Антикорупційний механізм** - це імплементація міжнародних антикорупційних стандартів у правову систему країни, практична реалізація державної антикорупційної політики, втілення антикорупційних ініціатив, міжнародна співпраця і діяльність громадських об'єднань у сфері запобігання та протидії корупції з метою захисту особи, суспільства, держави і бізнесу від корупційних посягань

Загальні цілі

- захист інтересів суспільства, держави і бізнесу, підвищення прозорості та ефективності управління, зменшення корупції до прийнятного рівня.

Об'єкти запобігання корупції

- корупціогенні фактори (інституційні, правові, психологічні), що виникають у сферах природних монополій, митної та податкової систем, управління державною власністю, бюджетних коштів, надання послуг і правосуддя;
- корупційні ризики у діяльності владних структур, місцевого самоврядування та юридичних осіб;
- неправомірне поведінка посадових осіб.

Суб'єкти запобігання корупції:

- загальні органи: Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів;
- спеціалізовані установи: НАБУ, НАЗК, Спеціалізована антикорупційна прокуратура;
- органи, що протидіють корупції в межах своїх функцій: Національна поліція, СБУ, ДБР, Мін'юст, прокуратура, АРМА, Держфінмоніторинг;
- учасники ініціатив: бізнес-омбудсмен, міжнародні організації, громадські об'єднання та консультанти.

Методи боротьби з корупцією

- обмеження та заборони для посадовців, електронне декларування, прозорість діяльності органів влади, стимулювання доброчесності, аудит ділової репутації («Due Diligence»), нагляд за дотриманням законодавства, громадський контроль і викриття корупції, конфіскація та повернення активів, притягнення до відповідальності.

Нормативно-правове регулювання антикорупційної політики в Україні у сфері публічного управління

Блок	Зміст
Антикорупційна стратегія 2021–2025	Основні напрями: спрощення функцій держави та громад; цифровізація й прозорість; створення некорупційних альтернатив для громадян і бізнесу; невідворотність покарання; формування нульової толерантності до корупції.
Ключові НПА	<ol style="list-style-type: none">1. Закон «Про запобігання корупції»: особливості декларування під час війни; розширені повноваження НАЗК; запровадження антикорупційних уповноважених у держорганах.2. Закон «Про очищення влади»: відповідальність посадовців, що підривали безпеку держави.3. Закон щодо е-декларування у воєнний час: відновлення подання декларацій; перевірки НАЗК; моніторинг способу життя посадовців.4. Закон «Про НАБУ»: регулювання діяльності Бюро.
Інші НПА	<ol style="list-style-type: none">1. Кримінальний кодекс: визначає перелік корупційних злочинів.2. Адміністративний кодекс: регулює адміністративні корупційні правопорушення.3. Закони про депутатів, суддів, прокурорів, держслужбу, місцеві адміністрації, дипломатичну службу та інші сфери, що містять антикорупційні обмеження.
Міжнародні конвенції та участь України	<ol style="list-style-type: none">1. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією.2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією.3. Конвенція ООН проти корупції.4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією.5. Участь у GRECO, що здійснює моніторинг та надає рекомендації.
Інші міжнародні документи	Рекомендації ООН і ОЕСР, міжнародні кодекси етики державних службовців, документи щодо боротьби з хабарництвом та транснаціональною злочинністю.

Суб'єкти що формують та реалізують антикорупційну політику у сфері публічного управління

Суб'єкти прийняття політичних рішень

1. Верховна Рада України та Комітет з питань запобігання корупції.

Визначають основи антикорупційної політики, регулюють діяльність антикорупційних органів, встановлюють відповідальність, здійснюють парламентський контроль та аналіз законопроектів.

2. Президент України та Національна рада з питань антикорупційної політики.

Президент призначає керівників ключових правоохоронних органів, ініціює антикорупційні законопроекти; Рада готує пропозиції щодо вдосконалення політики та оцінює міжнародну співпрацю.

3. Кабінет Міністрів України та Урядовий уповноважений.

Кабмін формує НАЗК, реалізує Антикорупційну стратегію, затверджує спецперевірки й правила для уповноважених підрозділів; уповноважений координує їхню роботу.

Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції

1. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – розслідує корупційні злочини високопосадовців.

2. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) – процесуальний нагляд і підтримання обвинувачення.

3. Вищий антикорупційний суд (ВАКС) – розглядає корупційні справи.

4. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) – контроль декларування, моніторинг конфлікту інтересів, профілактика корупції.

5. Уповноважені підрозділи в міністерствах і місцевих органах влади розробляють антикорупційні програми, контролюють їх виконання, забезпечують методичну підтримку, виконують міжнародні зобов'язання та внутрішній контроль.

Інші органи, що здійснюють антикорупційну діяльність

1. Прокуратура. Підтримує обвинувачення, координує правоохоронні органи, здійснює нагляд за досудовим розслідуванням; військова прокуратура відповідає за сферу оборони.

2. Служба безпеки України (СБУ). Виявляє та припиняє корупцію й організовану злочинність, має спеціальні підрозділи та забезпечує технічну підтримку НАБУ.

3. Державне бюро розслідувань (ДБР). Розслідує злочини посадовців високого рівня, суддів та правоохоронців, окрім тих, що належать до компетенції НАБУ.

4. АРМА. Виявляє, розшукує та управляє активами, отриманими корупційним шляхом; проводить аналіз фінансових операцій, забезпечує міжнародний обмін інформацією.

5. Бюро економічної безпеки (БЕБ). Оцінює корупційні ризики, контролює дотримання антикорупційного законодавства, виявляє конфлікти інтересів, перевіряє декларації та захищає викривачів.

6. Національна поліція України. Виявляє та розслідує корупційні правопорушення, проводить профілактику, реагує на заяви, здійснює розшук; окремі підрозділи спеціалізуються на економічній корупції та боротьбі з порушеннями всередині поліції.

Аналіз рівня корупції в сфері публічного управління

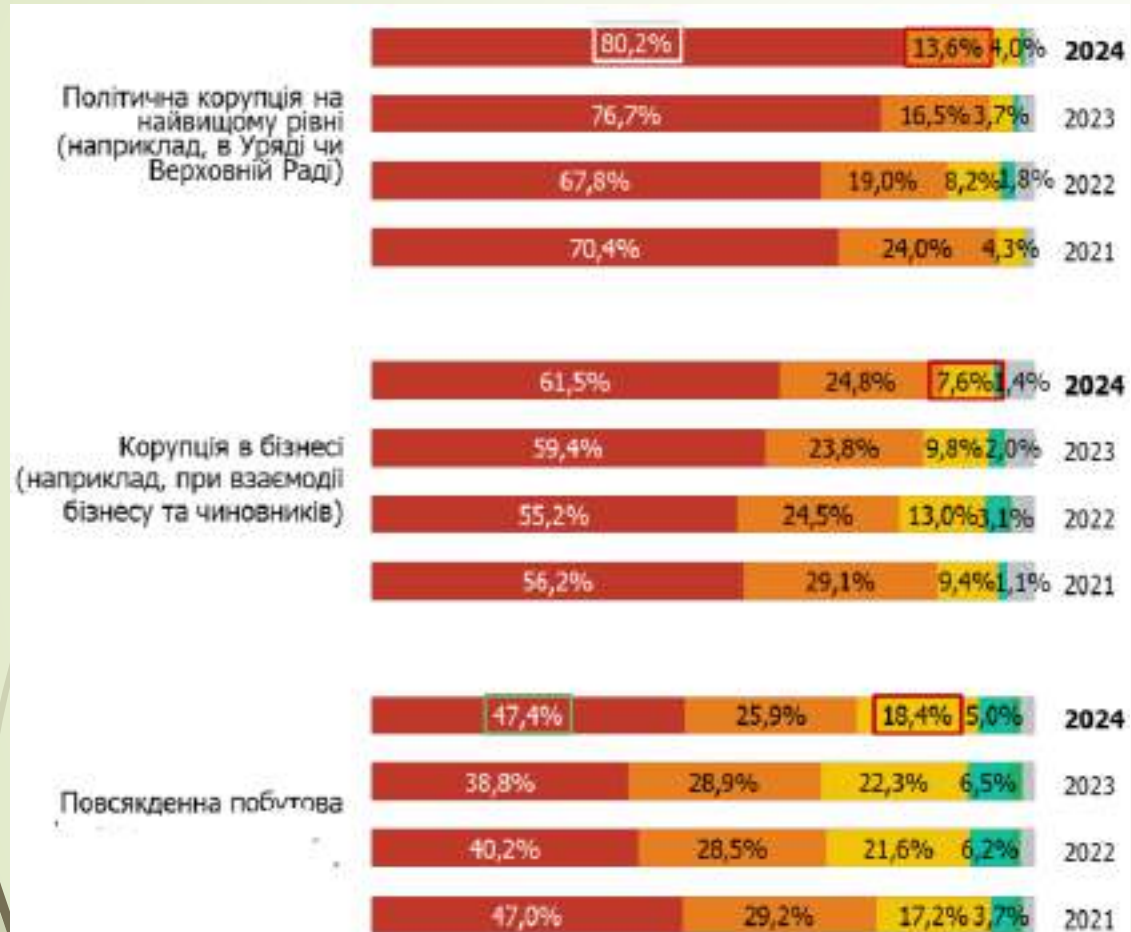

Оцінка рівня корупції населенням України за окремими напрямками у 2024 р.

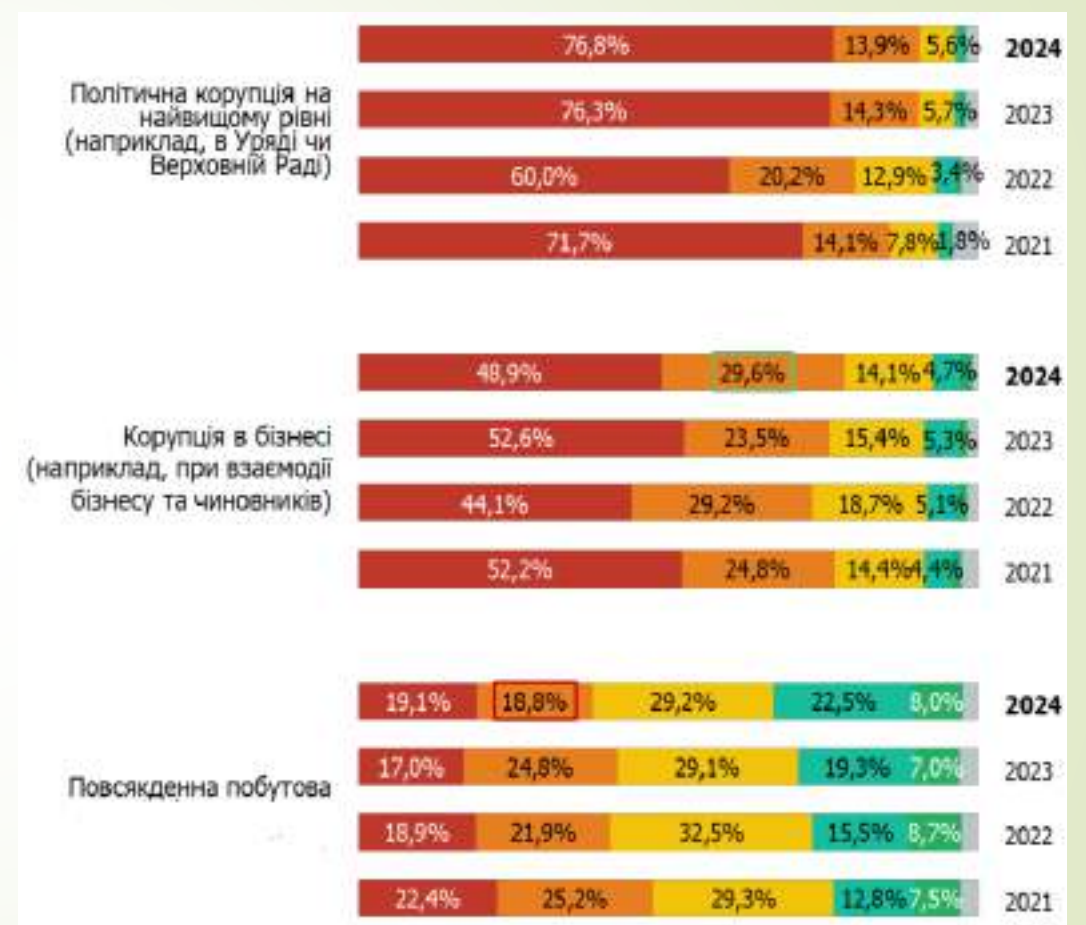

Оцінка рівня корупції представниками бізнесу України за окремими напрямками у 2024 р.

Оцінка серйозності різних типів корупції в Україні

Серйозність різних типів корупції в Україні за оцінкою населення

Серйозність різних типів корупції в Україні за оцінкою бізнесу

Загальна оцінка поширеності корупції в сфері публічного управління в Україні, 2021-2024 рр.

Рік / оцінка	Індекс	Дуже поширена	Дещо поширена	Інколи поширена	Майже відсутня	Відсутня	Важко сказати / Відмова
Населення							
2021	4,39	53,0%	32,5%	12,6%	0,6%	0,1%	1,3%
2022	4,25	43,9%	37,2%	15,8%	1,4%	0,3%	1,5%
2023	4,44	55,0%	32,9%	10,2%	0,5%	0,1%	1,3%
2024	4,52	74,9%	15,4%	3,6%	2,9%	1,1%	2,1%
Бізнес							
2021	4,35	51,0%	33,0%	14,0%	1,0%	0,0%	1,0%
2022	3,98	31,5%	37,7%	27,4%	2,9%	0,1%	0,4%
2023	4,29	49,8%	31,5%	16,7%	1,7%	0,1%	0,2%
2024	4,39	76,0%	14,3%	5,3%	3,3%	0,5%	0,6%

Основні індикатори ефективності державної антикорупційної політики України

Назва індикатора	Аудиторія	2021	2022	2023	2024
Частка, яка негативно ставиться до корупційних проявів	Населення	49,4%	57,4%	56,0%	57,9%
	Бізнес	55,3%	60,3%	57,8%	58,8%
Частка, яка мала власний корупційний досвід	Населення	26,0%	17,7%	19,5%	18,7%
	Бізнес	21,6%	15,4%	22,2%	23,2%
Частка готових повідомляти про факти корупційних проявів	Населення	9,8%	11,2%	10,2%	12,3%
	Бізнес	22,7%	26,2%	26,9%	21,3%
Частка, яка заявила про факти корупції, що мали стосовно неї місце, компетентним органам	Населення	5,7%	5,2%	6,5%	9,7%
	Бізнес	10,5%	12,8%	14,0%	17,2%
Частка, яка схвалює діяльність викривачів	Населення	60,6%	65,1%	67,3%	74,3%
	Бізнес	79,5%	86,0%	89,6%	85,8%
Частка, яка належно обізнана з гарантіями правового захисту викривачів	Населення	13,4%	17,7%	16,1%	16,8%

Типові напрями протидії корупції в країнах Заходу

реалізація державою політики залучення до боротьби із корупційними злочинами інститутів громадського суспільства та населення, формування та встановлення контролю над корупцією;

реалізація принципу відкритості та прозорості у діяльності органів державного та місцевого управління;

контроль над діяльністю службових осіб, працівників економічного та фінансового секторів державного управління;

зміна свідомості осіб, які терпимо ставляться до корупції, формування політичної, економічної, правової, соціальної культури громадян.

Характерні риси сінгапурської та шведської моделей боротьби з корупцією

Сінгапурська стратегія

- Суворе регламентування дій чиновників, спрощення бюрократичних процедур, найжорстокіший нагляд над дотриманням високих етичних стандартів
- Створено автономне Бюро з розслідування випадків корупції (СРІВ). Його основні функції:
 - 1) отримувати і розслідувати скарги, які містять звинувачення в корупції в громадських і приватних сферах;
 - 2) розслідувати випадки халатності і недбалості, допущені державними службовцями;
 - 3) перевіряти діяльність і операції, що проводяться державними службовцями з метою мінімізувати ймовірність скоєння корумпованих дій.
- Посилено законодавство, підвищена незалежність судової системи (з високою зарплатою і привілейованим статусом суддів), введені економічні санкції за дачу хабара або відмову від участі в антикорупційних розслідуваннях, а також вжито жорсткі акції аж до поголовного звільнення співробітників митниці і інших держслужб.
- дерегулювання економіки
- Підвищення зарплат чиновників і підготовка кваліфікованих адміністративних кадрів.

Шведська стратегія

- акцент був перенесений на систему стимулів, що спонукають населення до протидії корупції.
- Відмітні риси:
 - Основні інструменти - податки, пільги і субсидії;
 - Вільний доступ до внутрішніх державних документів;
 - Незалежна і ефективна система правосуддя;
 - Встановлення високих етичних стандартів для державних чиновників;
 - Високі зарплати держслужбовцям. Спочатку вони перевищували зарплату робітників в 12-15 раз, проте з часом ця різниця знизилася до 2-3 разів.
- Виконання таких завдань: підвищення економічного добробуту, досягнення соціальної рівності, боротьба з бідністю, сприйняття чесності як норми поведінки чиновника.

Напрямки адаптації європейського досвіду протидії корупції в сфері публічного управління в Україні

поширення просвітницької діяльності щодо антикорупційних діянь і їх наслідків, спрямовування її на підвищення рівня громадянської свідомості та популяризацію суспільного несприйняття корупції як дуже негативного явища шляхом реалізації різних антикорупційних освітніх програм та проєктів;

підвищення ролі громадських організацій в антикорупційній діяльності, реальне включення їх до складу наглядових та дорадчих рад при всіх органах публічної влади та спеціалізованих антикорупційних установах, надання можливості громадським організаціям;

приділення більшої уваги превентивним та заохочувальним антикорупційним заходам ніж репресивним (з одночасним підвищенням рівня професійності та ефективності діяльності співробітників антикорупційних структур для створення умов невідворотності покарання для всіх корупціонерів, не дивлячись на їх приналежність до певних політичних партій, владних еліт тощо);

ширше залучення інтернет-платформ та вдосконалення інтерактивних сайтів оперативного реагування на скарги громадян про факти корупційних дій (одночасно з уведенням юридичної відповідальності за неприйняття заходів щодо негайного розгляду таких повідомлень співробітниками відповідних правоохоронних органів)

Результати опитування щодо найбільш ефективних напрямів антикорупційної політики для зменшення рівня корупції в Україні

